

BAYKUŞ SİMGESİ

Baykuş, kadim kültürlerden itibaren günümüze değin bilgi, sezgi ve belleğin simgesi olmuştur. Kuşlar, eski Türk topluluklarında simge olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, eski Türklerde kuşlar “ongon” olarak geçmektedirler ve her topluluğun bir ongonu ya da kuşu bulunmaktadır. Dolayısıyla da, kuş simgesi bir totem olarak kullanılmamaktadır, kuş o boyu simgelemektedir. Eski Türklerden, Bayat Boyunun simgesi “Baykuş”tur. Bayat Boyunun diğer boylar arasında tanınmasını sağlayan simge kuştur. Baykuşun, eski Türklerde adı “Ügi” olarak geçmektedir. Yusuf Has Hacib’in, ünlü yapıtı “Kutadgu Bilig” de baykuş “ügi” olarak “2314”beyitte yer almaktadır. Reşit Rahmeti Arat’ın çevirisiyle “Arslan gibi hamiyeti yüksek tutmalı, baykuş gibi geceleri uykusuz geçirmelidir.” önerisi doğrultusunda, geceleri uyumayan, keskin görüşüyle çevresini izleyen, sezgileri, erdemi ve bilgeliği ile örnek alınması vurgulanmaktadır. Bahaddin Ögel’in “Türk Mitolojisi” adlı yapıtında, Oğuz Boylarının “Ongun Kuşları” ndan söz etmektedir. Burada Kayı Boyunun kuşu olarak “doğan” Alka Boyunun kuşu “atmaca” Yazır Boyunun kuşu “doğan” Avşar Boyunun kuşu “Lâçin kuşu” Kızık Boyunun kuşu “sarıca kuşu” Cebni Boyunun kuşu “Hüma kuşu” birkaç örnek sayabiliriz. Kırgızların dünyaca ünlü “Manas Destanı” nda da baykuşun adına rastlamaktayız. Manas Destanında, Manas’ın annesi Çıyırdı, kocası Cakıp Han’a seslenerek, oğlunu niçin sahrada yalnız başına bıraktın, senin Manas’tan başka kimin var, ben Baykuş Ana oldum diyerek sitemini dile getirmektedir. Burada, Baykuş Ana olmak, baykuş yavruları uçmayı öğrenmek için annelerinin gözlerini oyarlarmış. Baykuş Ana ile bir annenin fedakârlığı dile getirilmektedir.

Yunan Mitolojisinde, gök gözlü olarak tabir edilen Athena, bilgelik tanrıçasıdır ve yanında daima bir baykuş yer almaktadır. Baykuş, Athena gibi bilgelik ve zekânın simgesidir. Athena, Yunan Mitolojisindeki bilgelik tanrıçası Metis'in kızıdır. Aynı zamanda da, baykuş Yunan Mitolojisindeki Bereket ve Toprağın Tanrıçası Demeter'e kurban edilen bir kuş olarak geçmektedir. Dolayısıyla da, kurban edilmesinden dolayı, baykuşa kutsallık atfedilmektedir. Bu bağlamda, Athena Roma döneminde adı "Minerva" olarak yer almaktadır ve baykuş da "Minerva Kuşu" olarak adlandırılmaktadır. Paganlarda her tanrıyı simgeleyen bir hayvan figürü yer almaktadır. Tanrıları simgeleyen bu hayvanlar kutsal kabul edilmektedir. Mısır Mitolojisinde, özellikle de Mısır alfabesinde yer alan "M" harfi baykuşu simgelemektedir.

Baykuş birçok kültürde kötülüğün, uğursuzluğun ve ölümün simgesi olarak da yer almaktadır. Wolfram Eberhard'ın, "Çin Simgeleri Sözlüğü" adlı yapıtında, Hintlilerin ve eski Mısırlıların baykuşu, ölüm kuşu olarak simgelemektedirler. Çinlilerin ise baykuşu uğursuz olarak kabul ettiklerini ve şans kuşu Hüma kuşunun karşıtı olarak gördüklerini belirtmektedir.

Kemalüddin Demiri'nin en önemli yapıtı olan "Hayat'ül Hayvan" da hayvanların yaşantılarını ya da hayvanlar âlemini anlatmaktadır. Kitapta yer alan baykuş efsanesine göre; Kral Peygamber olan ve bütün hayvanlarla konuşabilen ve iletişim kurabilen, Hz. Süleyman ile baykuş arasında geçen sohbet çok önemlidir. Hz. Süleyman döneminde, Tekke-i Mürğan "Kuşların Tekkesi" adı verilen bir tekke varmış. Bütün kuşlar senede bir kez buraya gelirler ve sohbet ederler dertlerini birbirlerine anlatırlarmış. Burada yer alan kuşların Padişahı "Anka Kuşu" imiş. Anka Kuşu görevini bırakınca yerine Baykuş Padişah olmuş ve kuşların başına geçmiş. Hz. Süleyman eşi, kuş tüyü yastıklar yapıyormuş ve bütün kuşlardan tüylerini istemiş. Baykuş, Hz. Süleyman'ın huzuruna çıkararak, biz kuşların tüylerimizden başka hiçbir şeyimiz yok demiş. Hz. Süleyman, baykuşun sözünü çok beğenmiş ve bundan sonra kuşların "bay" ı ol demiş ve bay-kuş olmuş. Halk inanışlarında, baykuşun Hz.Süleyman tarafından bilgece konuşması ödüllendirildiğinden, hiçbir zaman yiyecek aramadığı, yiyeceğinin Tanrı tarafından ayağına geldiği söylenmektedir.

Dr. Nebahat AKGÜN ÇOMAK